

Justitiedepartementet
Åklagarenheten
103 33 Stockholm

Remissvar över delbetänkandet Tidiga förhör - nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98)

Dnr Ju 2017/09591/Å

Allmänt

Hovrätten anser att utredningens förslag överlag är välgrundade och att förslagen kan bidra till en mer ändamålsenlig handläggning av vissa brottmål. Det gäller företrädesvis de mer omfattande målen. Förslagen bör i många fall innebära fördelar för de förhörspersoner som är aktuella att höra i domstol. Hovrätten ställer sig bakom de utgångspunkter som utredningen grundat sina förslag på. Hovrätten delar t.ex. utredningens bedömning att samhälls- och teknikutvecklingen medför att det är befogat att anlägga en ny syn på principerna om muntlighet och omedelbarhet samt att de förslag som lämnas håller sig inom ramarna för dessa grundläggande processprinciper. Hovrätten har därför i huvudsak inga invändningar mot de förslag som lämnas, men vill framhålla att det är viktigt att det i det fortsatta beredningsarbetet sker en helhetsanalys av dessa och andra förslags betydelse för rättssäkerheten. Hovrätten lämnar därtill följande synpunkter.

En utökad möjlighet att ta upp bevis i domstol före huvudförhandling

Hovrätten ställer sig positiv till förslaget om en tidig bevisupptagning i domstol. Fördelarna med en sådan möjlighet blir framförallt påtagliga i mål med flera målsägande, t.ex. människohandelsärenden men också omfattande bedrägerimål, där det kan finnas mycket att vinna av att inte behöva kalla alla målsägande till huvudförhandlingen. När det gäller målsägande och vittnen bör dock, som utredningen framhåller, en förutsättning i de flesta vara att den tilltalades försvarare får sådan information om utredningsläget att denne kan hålla motförhör i den utsträckning som är nödvändigt. Annars skulle förhörspersonen ändå behöva kallas till domstol, vilket totalt sett knappast skulle leda till en effektivare domstolsprocess eller några påtagliga fördelar för förhörspersonen. Tvärtom kan det för förhörspersonen upplevas ansträngande att behöva höras i domstol ytterligare en gång.

Utökade möjligheter att återropa berättelse som lämnats utom rätta som bevis

Hovrätten konstaterar, likt utredningen, att inte minst EMR-reformen har visat att möjligheterna att göra en tillförlitlig bevisvärdering av ett förhör upptaget

med ljud och bild i de allra flesta fallen är fullt jämförbara med förhör som tagits upp direkt vid huvudförhandlingen.

Hovrätten instämmer i utredningens bedömning att det finns fördelar att vinna i brottmålsprocessen om förhör under förundersökningen tillåts återopas som bevisning vid huvudförhandlingen. I flertalet av de exempel som utredningen lyfter fram (s. 245 – 248) framstår det som ändamålsenligt med en sådan möjlighet. Enligt hovrättens mening bör dock formerna för förhören övervägas ytterligare i det fortsatta beredningsarbetet. Enligt förslaget ska inga särskilda formkrav gälla, vittnen ska inte avlägga ed och förhören kommer att ledas av polis eller åklagare. Frågan uppkommer om hur det kan garanteras att t.ex. vittnen i samma utsträckning som vid förhör i domstol inser betydelsen av de uppgifter de lämnar vid förhören.

Domstolens kontrollfunktion omfattar bland annat att se till att ledande frågor inte förekommer vid huvudförhöret och att vid behov ställa kontrollfrågor. Förslaget medför, som också utredningen framhåller, att det ställs stora och nya krav på förhørsledaren under förundersökningen. Det gäller både att förklara betydelsen av de lämnade uppgifterna och att se till att förhöret genomförs på ett tillfredsställande sätt utifrån utgångspunkten att förhöret kan komma att läggas fram i domstol. Det ställer också stora krav på åklagaren att överväga om kvaliteten av förhöret är sådan att det är tillräckligt att lägga fram en upptagning. Om det brister i något av dessa avseenden bör det leda till att domstolen inte tillmäter förhörsuppgifterna ett sådant värde som annars skulle vara fallet. Om detta skulle bli vanligt förekommande kan det leda till att åklagarna i stället väljer att begära att förhörspersonerna ska höras och att förslaget på så sätt inte får något större genomslag i praktiken.

Utredningen framhåller i flera sammanhang (se t.ex. s. 242) att den tilltalades rätt att hålla ett motförhör kan upprätthållas genom att det hålls tilläggsförhör och att ett sådant förhör ofta kan hållas per telefon. Om den tilltalade genom sin försvarare anför att ytterligare frågor behöver ställas i ett motförhör bör det sällan finnas utrymme för att avslå begäran. Hovrätten ställer sig tveksam till hur ofta det kan anses lämpligt att motförhöret hålls per telefon. I många fall då detta aktualiseras bör motförhöret vara inriktat på vilken tilltro som kan fästas till den hördes uppgifter, vilket medför att det ofta bör vara olämpligt med telefonförhör. Om tingsrätten i en sådan situation ändå håller förhöret per telefon kan det i hovrätten aktualisera frågan om det förekommit rättegångsfel vid tingsrätten eller om så inte anses vara fallet ändå göra det nödvändigt att kalla förhörspersonen att inställa sig i hovrätten.

Utredningen anger (s. 217) att frågan om det är lämpligt att lämna ut ljud- och bildupptagningar av förhör till en part bör bedömas i ljuset av de nya reglerna i 6 kap. 1 § rättegångsbalken och 10 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen om möjlighet att lämna ut handlingar med förbehåll. Hovrätten vill framhålla att regeringen, i propositionen som låg till grund för dessa lagändringar, framhöll att avsikten inte var att ändra den tidigare restriktiva synen på att lämna ut kopior av bilduppgifter (se prop. 2016/17:68 s. 94). Om de förslag som nu läggs fram ger anledning till ett annat ställningstagande bör det belysas i den fortsatta beredningen. Enligt hovrättens mening är det svårt att se de bärande skälen för att så skulle vara fallet.

Förslaget innebär att parterna behöver argumentera och domstolen ta ställning till fler frågor inför huvudförhandlingen. I de omfattande mål som utredningens huvudsakliga uppdrag är inriktat på bör detta ofta kunna vara motiverat för att huvudförhandlingen ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt och koncentrerat sätt. De föreslagna reglerna kommer dock att vara tillämpliga i alla brottmål. Hovrätten ställer sig därför tveksam till om förslaget leder till en effektivisering av domstolarnas handläggning av brottmål i stort. Som har framhållits bör det inte sällan vara aktuellt att förhörspersonen kallas till domstol för att den tilltalades försvarare vill ställa ytterligare frågor i ett motförhör. Många gånger bör det ta längre tid att spela upp förhöret från förundersökningen och hålla ett tilläggsförhör än att hålla ett förhör i domstol som koncentreras till de frågor som rättegången rör. Även om sådana överväganden leder till att domstolen avslår en begäran om att lägga fram förhöret från förundersökningen kommer tid och resurser behöva läggas på att hantera denna preliminära fråga.

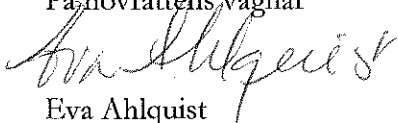
Avslutande synpunkter

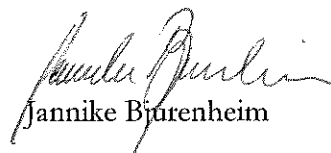
Utredningen lämnar två förslag till hur tidiga förhör kan användas i domstolsprocessen. Hovrätten har förståelse för att utredningen vill ge parterna och domstolen olika verktyg som kan användas för att få till stånd en ändamålsenlig process. Det vore emellertid önskvärt om det i den fortsatta beredningen tydligare belyses vilka överväganden parterna och domstolen bör göra i frågan om det bör ske en bevisupptagning vid domstolen eller om förhöret i stället kan tas upp utom rätta och läggas fram vid huvudförhandlingen. Det bör rimligen finnas någon anledning till att en part ska anse det motiverat att ett förhör under förundersökningen ska hållas i domstol i stället för utom rätta.

Avslutningsvis vill hovrätten understryka vikten av att det sker en samlad analys av vilken betydelse som olika reformsförslag har för kraven på en rättssäker och effektiv brottmålsprocess. I tilläggsdirektiven för utredningens fortsatta arbete (dir 2017:109) betonas att en sådan rättssäkerhetsanalys ska göras av utredningens samtliga förslag. Enligt hovrättens mening gör sig det gällande även beträffande de förslag som behandlas i detta delbetänkade. Hovrätten anser därför att ett slutligt ställningstagande till om förslagen om tidiga förhör ska genomföras bör ske först efter att en sådan helhetsanalys har gjorts. Det gäller inte minst då utredningen i sitt fortsatta arbete ska ta ställning till närliggande frågor som om skriftliga vittnesattester ska kunna användas i större utsträckning. Behovet av förslagen om tidiga förhör kan också komma att påverkas av utredningens ställningstagande till om parternas samsyn i olika frågor ska vara processuellt bindande.

Detta ärende har handlagts av hovrättslagmannen Eva Ahlquist, hovrättsrådet Jonas Silfverberg och tf. hovrättsassessorn Jannike Bjurenheim.

På hovrättens vägnar

Eva Ahlquist

Jannike Bjurenheim